

ЯК ПАЛЮБІЦЬ БЕЛАРУСКУЮ ЛІТАРАТУРУ: РЭЦЭПТ “СМАЧНАГА” РАМАНА АД ЛЮДМІЛЫ РУБЛЕЎСКАЙ

HOW TO LOVE BELARUSIAN LITERATURE: A RECIPE FOR "DELICIOUS" NOVEL FROM LYUDMILA RUBLEVSKAYA

М. С. Рак   *M. S. Rak*
БДПУ (Мінск)

Навуц. кір. – І. М. Гоўзіч, кандыдат філ. навук, дацэнт

У артыкуле вызначаецца спецыфіка мастацкага адлюстравання гісторыі ў творах Людмілы Рублеўскай. Даследуецца стылёвая манера сучаснай пісьменніцы, жанравы і праблемна-тэматычны дыяпазон яе раманаў.

The article defines the specific character of artistic reflection of the history of the works by Ludmila Rublevskaya. Have been researched the stylistic manners of a modern writer, genre, problem and thematic range of her novels

Ключавыя словы: мастацкая рэканструкцыя гісторыі; жанрава-стылёвая спецыфіка; белетрыстыка; праблемна-тэматычны дыяпазон.

Key words: an artistic reconstruction of a history; stylistic and genre specific; fiction; problem and thematic range.

Любіць літаратуру, тым больш беларускую, зусім няпроста, нездарма на старонках перыядычнага друку і ў Інтэрнэце не сціхаюць дыскусіі па гэтым пытанні (М. Аляшкевіч “10 прычын не любіць беларускую літаратуру”, Г. Севярынец “10 увлекательных сюжетов беллита, о которых не рассказывают в школе”, А. Бахарэвіч “Когда ждать нашу «Войну и мир» и почему не помог Нобель Алексиевич. Что (не)так с беллитом” і інш.). Магчыма, што падобная сітуацыя абумоўлена наступнымі прычынамі:

1. Звужаны праблемна-тэматычны дыяпазон, які часта ўкладаецца ў агульную, спрошчаную для недасведчанага чытача схему: бедная вёска – сялянскія метрэнгі – вайна – каханне, ды, напэўна, і ўсё.
2. Падобныя героі, што, як усходнія качэўнікі, вандруюць з твора ў твор: Ганна – Васіль – Мікіта – Міхась – Галя.
3. Спакойна-сцішаны, без асаблівай дынамікі сюжэт.
4. Ды і сама мова, часта зусім няпростая або непрывычная для пераважна рускамоўнага грамадства.
5. І, напэўна, апошняе, але не менш значнае: абмежаванасць школьных праграм творамі, напісанымі ў далёкія гады, якія часта не цікавяць сучасную моладзь.

Паспрабуем з вамі павандраваць па сучаснай літаратуры, у прыватнасці па раманнай прозе адной з самых распіраных і папулярных беларускіх пісьменніц – Л. Рублеўскай, і даведацца пра рэцэпты яе “смачных” раманаў, якія вядуць за сабой

чытачоў у глыб стагоддзяў для пошуку сапраўднага духу Альбарутэніі. Перад усім заўважым, што некаторыя з твораў былі выдадзены, дзякуючы падтрымцы чытачоў (краўтфайдзінгавая платформа Талака).

Мы вынайшлі наступны рэцэпт “смачных” раманаў Л. Рублеўскай і спадзяемся, што яны прыйдуцца да густу большасці чытачоў-аматараў і прафесіяналаў-філолагаў.

Першы інгрэдыент: месца нараджэння аўтара. Письменніца адзначае, што: “Можа, у каго іншае меркаванне, але я веру, што мы нараджаемся менавіта там, дзе болей за ўсё патрэбныя. <...> І я нарадзілася на Беларусі. <...>

А дом, дзе я нарадзілася, знаходзіцца зусім блізка ад Кальварыйскіх могілак. Можа, адзінае на той час месца, дзе захаваўся Дух Гораду. Дзе на помніках з цёмнага граніту віюцца вензеля беларускіх шляхецкіх прозвішчаў, дзе надмагіллі нагадваюць выкінутыя на бераг пасля буры чоўны, у вершалінах неабхватных старых ліпаў шуміць варонін горад, а тады яшчэ і запеклай крывёй чырванелі парэшткі касцёлу, які калісьці распісаў вядомы мастак Ян Дамель... <...>

Беларусь я знайшла прыблізна ў той жа час, як і сапраўдную паэзію. Уладзімір Караткевіч і Максім Багдановіч – без іх я была б іншай...” [3].

Такім чынам, лепш нарадзіцца ля могілак або ў такім месцы, дзе сыходзіцца душы жывых і памерлых, дзе сама гісторыя дышае, жыве, дзе навокал валадарыць містыка і таемнасць.

Другі інгрэдыент: галоўная гераіня. Як правіла гэта жанчына-філолаг, апантаная пошукам нейкай таямніцы (мадэратар сайта фанфікаў Верынея, гатычная прыгажуня Даліла, палымяная рэвалюцыянерка Багуслава, журналістка Ася, мастацтвазнаўца Кася, письменніца Магда). Выключэннем з падобнай рэцэптуры з’яўляецца трылогія пра Пранціша Вырвіча, гэты юнак нам не падыходзіць, ён прыўносіць “водар маскулізму” ў творы Л. Рублеўскай.

Трэці інгрэдыент: кампаньён ці каханы галоўнай гераіні, падобны на доктара Ватсана, які можа з’яўляцца знакамітым вучоным, што вынайшаў эліксір бессмяротнасці або вядомым навукоўцам (Люцыян Корвус, Люцыян Сакаловіч), нашчадкам старадаўняга шляхетнага роду (Гальяш Каганецкі) ці мець пэўную таямніцу ў мінулым, пра якую да сустрэчы з галоўнай гераіняй нават не здагадваецца (Даніла Корб-Варановіч).

Чацвёрты інгрэдыент: злодзей, падобны да доктара Зло, які прыкладае ўсе намаганні для таго, каб перашкодзіць гераіні аднавіць гістарычную справядлівасць ці раскрыць таямніцу (абагулены вобраз бізнэсоўца або “былыя” / нягоднікі, з якімі развіталася галоўная гераіня).

Дадатковы інгрэдыент, не сказаць, што пяты, але можа выкарыстоўвацца па смаку, асабліва маладымі дзяўчатамі: так званы паж П’еро, што аддана кахае гераіню, нягледзячы на адсутнасць прыхільнасці з яе боку (Ігнат Масевіч, Вячка Скрыніч, Генусь).

Пяты інгрэдыент: сюжэт, падобны да галівудскага блокбастара – дынамічны, напружаны, у якім абавязкова прысутнічае водар кахання, які дадае смак раманам Л. Рублеўскай, а таксама пабольш слёз і меладрамы, містыкі і хорэра.

Шосты інгрэдыент: хранатоп – спалучэнне розных прасторава-часавых кантынуумаў (XV ст. – Старасвержанск, Мінск 2000-х у “Скоках смерці”; рэпрэсіі 1920–1930-х гадоў – Мінск у “Сутарэннях Ромула” і “Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію”; трылогія пра Пранціша Вырвіча адлюстроўвае перыпетыі XVIII стагоддзя ў Рэчы Паспалітай; у рамане

“Дагергатып” узнаўляюцца падзеі канца XIX стагоддзя, а ў “Пантофлях Мнемазіны” праз форму фанфіка пісьменніца зноў звяртаецца да тэмы сталінскіх рэпрэсій).

Сёмы інгрэдыент: непрывычны для нацыянальнай літаратуры жанр (“Золата забытых магіл” – паралельны раман, “Скокі смерці” – гатычны раман, “Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію” – раман-інструкцыя, трылогія пра Пранціша Вырвіча – раманы прыгодніцкія і фантамагарычныя, “Дагергатып” – дэкадансны раман). Даследчыкі знаходзяць у іх прыкметы розных жанравых сістэм: прыгоды, дэтэктыва, меладрамы (А. Аўчарэнка), “авантурна-філасофскага гістарычнага рамана (В. Барысенка), паралельнага рамана (Д. Бугаёў). І. Шаўлякова-Барзенка зазначае, што “Сутарэнні Ромула” – “раман-лабірынт, тэкст-сутарэнні, адметнасць жанравай структуры якога не вытлумачаецца праз «калажавае» счাপленне разнастайных элементаў. У дадзеным выпадку мы маем справу з міжжанравай раманнай паліформай. У адрозненне ад “паралельных” хранатопаў папярэдніх твораў Л. Рублеўскай, у «Сутарэннях Ромула» розныя часавыя пласты (XV і XVI стагоддзі, пачатак XIX, першая палова XX (1919 год, канец 1920-х – 1930-я гады, другая палова 1940-х), пачатак XXI стагоддзя) не чаргуюцца па прынцыпе «чарапіцы», а як бы зрошчваюцца ў нераўнаважнае цэлае, прарастаюць адно ў адным – і “высвечваюцца” адно праз аднаго” [4, с. 1080]. Ад сябе дададзім, што “Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію” спалучае ў сабе адзнакі “гатычнага” рамана, фантастыкі і фэнтэзі, дэтэктыва, меладрамы, квесту, кінарамана, твора пра альтэрнатыўную гісторыю.

Сакрэтныя інгрэдыенты, якімі можна “падсмакаваць” раман:

- незвычайная моладзевая лексіка (“Як хакнуць смерць”, “Пра асаблівасці беларускіх тусовак” і інш.);
- некалькі разоў узгадаць Гары Потэра, ці, на крайні выпадак, Тора;
- стаць знешне падобнай на Дж. Роўлінг.

Два даследчыкі літаратуры, старэйшыя і больш вопытныя за нас, прапануюць свае, уласныя рэцэпты.

Рэцэпт № 2 ад М. Аляшкэвіч: “...у гістарычнай прове Л. Рублеўскай сюжэты добра закручаны – як у галівудзкім экшане. <...> Героі гэтых твораў – змагары за незалежную і годную Радзіму, будзь яны хоць паўстанцы, інсургенты, літаратары, мастакі, ведзьмакі або спелеолагі-аматары. Нашы Лара Крофт ды Індыяна Джонс шукаюць страчаныя скарбы, якія маюць велізарную каштоўнасць не толькі для перакупшчыкаў антыкварыяту, але і для нацыі, а праз тое для ўсяго чалавецтва. У працэсе пошуку героі змагаюцца са злымі сіламі, вырашаюць асабістыя праблемы і раскрываюць таямніцы мінуўшчыны. У адрозненне ад галівудскіх персанажаў, нашы шукальнікі скарбаў маюць мясцовы каларыт – імёны, звычкі, абставіны, пазнавальныя месцы дзеяння. Але маюць яны і нешта куды больш для нас важнае – нашу ментальнасць, нашы страхі і спадзяванні, якім і дае фармулёўкі Л. Рублеўская” [2, с. 149].

Альтэрнатыўны рэцэпт № 3 ад Л. Алейнік:

“1) станоўчы (прывабны) галоўны герой (абавязковыя прыкметы: годнасць, высокая мараль, бескарыслівасць, інтэлект, развітая інтуіцыя, мужнасць, здольнасць да самаахвярнасці), які выклікае сімпатыю і, адпаведна, спачуванне, суперажыванне і г. д.;

2) абавязковая інтрыга ў фабуле;

3) наяўнасць “сенсацыйнасці” ў цэнтры сюжэта;

4) канфлікт “добрых” і “дрэнных” з абавязковай перамогай першых (happy end);

5) верагоднасць, інакш кажучы, праўдападабенства падзей (абгрунтаванасць учынкаў, логіка фактаў, сувязей і дзеянняў)” [1, с. 189–190].

І толькі ад чытача будзе залежыць, які рэцэпт сучаснага “смачнага” рамана прыйдзеца яму да густу.

Літаратура

1. Алейнік, Л. Масавая літаратура: сябар ці вораг? / Л. Алейнік // Пясочны гадзіннік : літаратурна-крытычныя артыкулы, нарысы, рэцэнзіі, нататкі. – Мінск, 2010. – С. 186–192.
2. Аляшкевіч, М. Людміла Рублеўская: адкрывальніца скарбаў / М. Аляшкевіч // Вандроўкі вакол самотнага сонца: беларуская літаратура пачатку XXI стагоддзя ў літаратуразнаўчых партрэтах і эскізах : зб. артыкулаў / уклад. І. Л. Шаўлякова-Барзенка. – Мінск, 2011. – С. 143–150.
3. Рублеўская, Л. Па абодва бакі ад Кальварыі : аўтабіяграфія [Электронны рэсурс] / Л. Рублеўская. – Рэжым доступу: <http://gv-blr.com/literature/3483>. – Дата доступу: 29.03.2018.
4. Шаўлякова-Барзенка, І. Л. Людміла Рублеўская / І. Л. Шаўлякова-Барзенка // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у т. – Т. 4, кн. 3 / НАН Беларусі, Аддз-не гуманітар. навук і мастацтваў, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ.; навук. рэд. У. В. Гніламедаў, С. С. Лаўшук. – Мінск, 2014. – С. 1062–1084.